YANGI O‘ZBEKISTON MA’NAVIY TARAQQIYOTINING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI

Hamrayev Bobomurod Shodavlatovich
Termiz davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

O‘zbekistonda yuz berayotgan so‘nggi ijtimoiy va siyosiy jarayonlar munosabati bilan mamlakat sezilarli o‘zgarish davrini boshdan kechirmoqda. Shu nuqtai nazardan, ma’naviy rivojlanishning ijtimoiy-falsafiy asoslarini va ular o‘zbek xalqi uchun yangi voqelikni qanday shakllantirayotganini ko‘rib chiqish muhimdir. Yangi O‘zbekiston nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarda, balki o‘z aholisining ma’naviy rivojlanishi sohasida ham chuqur o‘zgarishlarga intilmoqda.

O‘zbekiston turli madaniy ta’sirlar bilan boy tarixiy merosga ega. So‘nggi o‘n yilliklarda mamlakat liberallashtirish va modernizatsiya siyosatini olib boruvchi Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida sezilarli o‘zgarishlarga duch keldi. Biroq, bu jarayonda o‘zbek xalqi madaniyati va ma’naviyatining merosi saqlanib qolayotganini ta’kidlash muhim.

Yangi O‘zbekiston kontekstida ma’naviy rivojlanish nafaqat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotga qo‘shimcha, balki uning ajralmas qismidir. Ma’naviyat, axloq va ijtimoiy munosabatlarni belgilaydigan qadriyatlarni o‘z ichiga oladi. Bu o‘zbek xalqining chuqur ildizlari va madaniy xususiyatlarini aks ettiradi.

Ma’naviy rivojlanishning muhim jihati bu ta’limdir. Ta’lim nafaqat bilimlarni uzatadi, balki tanqidiy fikrlash, hamdardlik va fuqarolik javobgarligini rivojlantirishga yordam beradigan shaxsni shakllantiradi. Yangi O‘zbekistonda jamiyatning barcha qatlamlari uchun sifatli ta’lim olish imkoniyatini ta’minlash maqsadida ta’lim tizimini modernizatsiya qilishga katta e’tibor qaratilmoqda.

Ma’naviy rivojlanish bag‘rikenglik, hurmat va hamjihatlik qadriyatlarini ham o‘z ichiga oladi. Ko‘p millatli O‘zbekistonda bu uyg‘unlik va barqarorlikni ta’minlash uchun ayniqsa muhimdir. Madaniyat, din va dunyoqarashdagi farqlarni qabul qilish va hurmat qilish tinch va ilg‘or jamiyatni yaratishga yordam beradi.

Muhim yutuqlarga qaramay, yangi O‘zbekiston oldida jiddiy muammolar turibdi. Bunga ekstremizmga qarshi kurashish, madaniy merosni saqlash va zamonaviy va an’anaviy qadriyatlarning muvozanatli aralashmasi kiradi.

Davlatimiz rahbarining Oliy Majlisga yo‘llagan Murojaatnomasida ham “Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng kata qashshoqlik – bu bilimsizlikdir”, deya ta’kidlagani mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch bu – ilm-fan, ta’lim va tarbiya ekanligini ko‘rsatib berdi.

Ayni paytda O‘zbekiston chuqur islohotlar va modernizatsiya davrini boshidan kechirmoqda. Ushbu jarayonda ma’rifatli jamiyat rivojlanishining asosiy omillari bo‘lgan ta’lim va fanni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.Yangi O‘zbekistonda ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning yana bir muhim jihati bu ta’limdir. Milliy-tarixiy asoslar xalqning tarixiy bilimlari va madaniy qadriyatlarini saqlab qolish va yetkazishga intiladigan ta’lim tizimida muhim

rol o‘ynaydi. O‘zbekiston tarixi, madaniyati va an’analarini o‘rganishga qaratilgan maxsus dasturlar yaratildi, bu esa fuqarolarda milliy o‘ziga xoslik va fuqarolik o‘ziga xosligini shakllantirishga imkon beradi.

Bundan tashqari, “O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatini shakllantirishda milliy-tarixiy asoslar muhim rol o‘ynaydi. Fuqarolik jamiyati-bu fuqarolarga qaror qabul qilishda ishtirok etish va hukumat faoliyatini nazorat qilish imkonini beruvchi tizim. O‘zbekistonda fuqarolarning huquqlari, milliy va madaniy manfaatlarini himoya qilish bilan shug‘ullanadigan turli tashkilotlar tashkil etilgan bo‘lib, ular fuqarolik jamiyatini shakllantirishga yordam beradi.O‘zbekistonda ma’rifatli jamiyatni shakllantirishda milliy-tarixiy asoslar muhim rol o‘ynaydi. Ular xalqning madaniy qadriyatlari va tarixiy bilimlarini saqlab qolish va etkazishga, fuqarolik jamiyati va milliy o‘ziga xoslikni shakllantirishga yordam beradi. O‘zbekistonning barqaror rivojlanishini ta’minlash va fuqarolar hayoti uchun qulay muhit yaratish maqsadida milliy-tarixiy an’ana va qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish bo‘yicha ishlarni davom ettirish muhim”[2].

Yangi O‘zbekistonda ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning asosiy milliy-tarixiy asoslaridan yana biri bu xalq an’analari va madaniyatiga hurmatdir. O‘zbek xalqi ko‘p asrlar davomida o‘zining noyob madaniyati va an’analarini shakllantirgan boy tarixga ega. Bugungi kunda ushbu an’ana va madaniyat O‘zbekistonda ta’lim va ilm-fanni rivojlantirish uchun asos bo‘lmoqda.

O‘zbekistonda ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning milliy-tarixiy asoslarining muhim elementi din va ma’naviyatga bo‘lgan hurmatdir. O‘zbekiston turli din va madaniyatlar mavjud bo‘lgan ko‘p millatli davlatdir. Ushbu xilma-xil muhitda davlat vijdon va din erkinligi huquqlarini himoya qilishga, shuningdek ma’naviyat va axloqiy qadriyatlarni qo‘llab-quvvatlashga alohida e’tibor beradi.

O‘zbekistonda ma’rifat jamiyatini shakllantirishning yana bir milliy-tarixiy asosi-milliy an’ana va urf-odatlarga hurmat. O‘zbek xalqi ko‘plab milliy an’ana va urf-odatlarni o‘z ichiga olgan boy madaniyatga ega. Ushbu an’ana va urf-odatlar O‘zbekiston madaniy merosining ajralmas qismi bo‘lib, boshqa madaniyat va an’analarga hurmat asosida fuqarolik jamiyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

O‘zbekistonda ma’rifat jamiyatini shakllantirishning milliy-tarixiy asoslarining muhim elementi ilm-fan va innovatsiyalarga bo‘lgan hurmatdir. O‘zbekiston ko‘plab taniqli olimlar va mutafakkirlarni o‘z ichiga olgan boy ilmiy va intellektual tarixga ega. Bugungi kunda davlat ma’rifatli jamiyat rivojlanishining asosiy omillari bo‘lgan ilm-fan va innovatsiyalarni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratmoqda.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta’biri bilan aytganda “Ayni paytda yana bir haqiqatni unutmasligimiz lozim: bugungi O‘zbekiston – bu hali tom ma’nodagi, biz orzu qilayotgan, intilayotgan Yangi O‘zbekiston emas. Hali bu marraga yetish uchun oldimizda juda olis va mashaqqatli yo‘l turibdi. Yo‘limiz shu paytgacha oson bo‘lgani yo‘q, bundan keyin ham oson bo‘lmaydi. Lekin biz dadil oldinga borishdan, kerak bo‘lsa, kutilmagan, ammo pirovard natijasi samarali va xalqimiz manfaatlariga javob beradigan noan’anaviy qarorlar qabul qilishdan cho‘chimasligimiz zarur”[3].

Shunday qilib, yangi O‘zbekistonda ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning milliy-tarixiy asoslari noyob va boydir. Ular xalq an’analari va madaniyati, din va ma’naviyat, milliy urf-odatlar va urf-odatlar, ilm-fan va innovatsiyalarga hurmatni o‘z ichiga oladi. Ushbu asoslar asosida O‘zbekistonda ta’lim va ilm-fanni rivojlantirish har bir inson oliy ma’lumot olish, rivojlanish va jamiyat rivojiga hissa qo‘shish imkoniyatiga ega bo‘lgan ma’rifatli jamiyatni yaratishga imkon beradi.Yangi O‘zbekiston milliy-tarixiy asoslarda ma’rifatli jamiyatni shakllantirishga intilmoqda. Bu milliy an’analar va madaniyatga hurmat, milliy tarixiy merosni saqlash va zamonaviy talablar va innovatsion texnologiyalar asosida ta’lim olishni anglatadi.

O‘zbekiston ma’rifatli jamiyat bo‘lishi uchun hayotning ko‘p jabhalarini o‘zgartirish zarur edi. Asosiy narsadan boshlab-ta’lim. O‘zbekiston ta’lim tizimi modernizatsiya qilindi va zamonaviy talablarga moslashtirildi. Jamiyat bilim dunyoda muvaffaqiyat va hurmat kaliti ekanligini anglay boshladi.

2016 yildan boshlab O‘zbekistonda demokratiya, fuqarolik jamiyati va ijtimoiy adolat tamoyillari asosida mamlakatni rivojlantirish strategiyasini e’lon qilgan yangi Prezident saylandi. Ushbu strategiya ta’lim, fan, madaniyat va iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha ko‘plab dasturlarni o‘z ichiga oladi, bu ko‘plab innovatsion g‘oyalarni amalga oshirishga va mamlakatda ilm-fan va ta’limni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratishga imkon berdi”[4].

2019 yilda ta’limni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi qabul qilindi. Unda erta bolalikni rivojlantirish, maktab va oliy o‘quv yurtlarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, O‘zbekiston xalqlari tillarida ta’lim olish uchun sharoit yaratish kabi ustuvor faoliyat yo‘nalishlari belgilab berilgan.

Ma’rifatli jamiyat yo‘lidagi muhim yutuqlardan biri maktablarda yangi ta’lim tizimini joriy etish edi. Ta’lim tizimi ilmiy sohadagi zamonaviy talablar va yutuqlarga mos ravishda sezilarli darajada o‘zgartirildi. Axborot texnologiyalari, ma’naviyat va axloq tizimi kabi yangi fanlar joriy etildi va ingliz tilini o‘rganish shart.

O‘zbekiston ilmiy tadqiqotlar sohasida ham faol ish olib bormoqda. Bir misol – O‘zbekiston fanlar Akademiyasining geologiya va neft-kimyo institutini tashkil etish, u O‘zbekistonning geologik o‘tmishini o‘rganish va yangi konlarni qidirish bilan shug‘ullanadi.

Bundan tashqari, mamlakatda ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan bir qator milliy darajadagi festival va tanlovlar tashkil etilmoqda. Masalan, har yili iqtidorli va istiqbolli ilmiy tadqiqotchilar va talabalarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan "Oltin kitob" va "Oltin Olimpiya" tanlovlari o‘tkaziladi.

Yangi mustaqil O‘zbekiston davlatiga ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning milliy-tarixiy asoslari xalqning milliy o‘ziga xosligini saqlab qolish va mustahkamlash, ta’lim va fan tizimini yanada rivojlantirish va takomillashtirish uchun katta ahamiyatga ega.

Milliy va madaniy o‘ziga xoslik har qanday davlatda milliy o‘ziga xoslik va milliy an’analarning asosidir. O‘zbekistonda milliy ruh va madaniyat an’anaviy ravishda milliy o‘ziga xoslikni shakllantirishning muhim omillari bo‘lib kelgan. O‘zbekiston xalqlarining milliy-tarixiy merosi va madaniy an’analari, shuningdek, ularning bilim va ko‘nikmalari avloddan-avlodga o‘tib, milliy o‘ziga xoslik va o‘ziga xoslikni saqlab kelmoqda.

O‘zbekistonda milliy madaniyat sohasidagi eng muhim yutuqlar milliy til orfografiyasini o‘zgartirish, lotin alifbosini joriy etish, milliy sanalarga davlat bayramlarini belgilash, milliy tadbirlar va festivallarni o‘tkazish bo‘ldi.

Yangi O‘zbekiston ta’lim va fan tizimini takomillashtirishga katta ahamiyat bermoqda. O‘zbek tajribasini hisobga olgan holda, zamonaviy ta’lim ob’ektiv ilmiy ma’lumotlarga boy bo‘lishi va shu bilan birga xalqning an’anaviy qadriyatlariga mos kelishi kerak degan xulosaga kelishimiz mumkin. Shu asosda O‘zbekistonda zamonaviy ta’lim tizimining asosiy prinsiplari milliy taraqqiyotning tarixiy sharoitlari, xalq an’analari va madaniy qadriyatlari bilan belgilanadi.

Yurtimizda ilm-fanni rivojlantirishda katta yutuqlarga erishildi. Mamlakat ilmiy ishlar tizimini doimiy ravishda takomillashtirib boradi, fundamental ilmiy tadqiqotlarni rivojlantiradi, shuningdek, xorijiy ilmiy institutlar bilan hamkorlik qiladi.

O‘zbekistonda ta’lim va fan tizimi birinchi navbatda iqtisodiyot va umuman jamiyatni rivojlantirish maqsadlariga bo‘ysunadi. Ta’lim va fan tizimini isloh qilish, kichik va o‘rta korxonalarni rivojlantirish uchun davlat tomonidan moliyalashtirish ulushini oshirish, jahon bozorida milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini mustahkamlash bo‘yicha keng ko‘lamli dasturlar ishlab chiqildi va amalga oshirilmoqda.

Mamlakatimiz prezidenti Shavkat Mirziyoyev ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning milliy-tarixiy asoslarini mamlakat barqaror rivojlanishini ta’minlashning asosiy omili sifatida ko‘rib chiqadi. U o‘z nutqlarida milliy an’analar va madaniyatning ta’lim va ilm-fandagi ahamiyatini alohida ta’kidlaydi.

Shunday qilib, o‘zbek tajribasi shuni ko‘rsatadiki, ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning milliy-tarixiy asoslari milliy o‘ziga xoslik va an’analarni saqlash va mustahkamlashga, shuningdek, iqtisodiyot va umuman jamiyatni rivojlantirishga katta hissa qo‘shadi. Shu bilan birga, ushbu tamoyillarni muvaffaqiyatli amalga oshirish jamiyatning barcha ishtirokchilarining sa’y-

harakatlarini talab qiladi va ularga faqat davlat, jamiyat va fan o‘rtasidagi yaqin hamkorlik va o‘zaro ta’sir orqali erishish mumkin.

Yoshlarni ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy-ma’naviy sohalardagi mavqeyini kuchaytirish - Yangi O‘zbekistonni barpo etishimizda juda dolzarb masaladir. Yangi O‘zbekistonni barpo etishning birinchi bosqichi Harakatlar Strategiyasi dan Taraqqiyot strategiyasiga qadam qoydik. 2017-2021-yillar uchun mo`jjallangan Harakatlar Strategiyasini biz prezidentimiz SHakat Miromonovich Mirziyoyev boshchiligida bosqichma-bosqich amalgaoshirdik. Ijtimoiy sohani rivojlantirishdagi yo‘nalish-yoshlargaoid davlat siyosatini takomillashtirishda - biz avvalo ularni jismonan sog‘lom, ruhan tetik, dunyo qarashi keng, zamonaga mos, hamnafas fikrlaydigan, Vatanga sodiq tarbiyalash bilan birga demokratik islohotlarni olib borishimiz maqsadga muvofiqdir[5].

Shuning uchun ham, O‘zbekistonda ta’lim tizimini kompleks rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash maqsadlariga katta kuch va mablag‘lar yo‘naltirilmoqda.

Maktabgacha ta’lim, maktab va oliy ta’lim tizimlari, ilmiy-tadqiqot muassasalari faoliyatida sifat o‘zgarishlari ro‘y bermoqda.

Bundan tashqari, O‘zbekiston hukumati ta’lim va fanni ham faol qo‘llab-quvvatlamoqda. Ilmiy markazlar, universitetlar va ilmiy institutlar mamlakatning ilmiy salohiyatini rivojlantirish uchun turli loyihalar ustida ishlamoqda. Shuningdek, O‘zbekistonda innovatsion startaplarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan yangi loyihalar joriy etildi.

Shunday qilib, yangi O‘zbekistonda ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning milliy-tarixiy asoslari ilm-fan va ta’limni rivojlantirish yo‘lidagi muhim element hisoblanadi. Mamlakat ushbu strategiyani faol ravishda amalga oshirmoqda va shu tufayli turli sohalarda sezilarli yutuqlarga erishmoqda.

Xulosa o‘rnida shuni aytish lozimki "Yangi O‘zbekistonda ma’rifatli jamiyatni shakllantirishning milliy-tarixiy asoslari" nomli maqolada O‘zbekistonning milliy-tarixiy asoslariga e’tibor qaratilishi va ularning jamiyatni shakllantirishda o‘rnini olishi muhim ahamiyatga ega. Bu asoslar O‘zbekistonning milliy o‘zlikning rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi.

Ma’naviy rivojlanish O‘zbekiston uchun yangi voqelikni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu fuqarolarni o‘z-o‘zini rivojlantirishga ilhomlantiradi, ijtimoiy uyg‘unlikni mustahkamlashga yordam beradi va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot uchun zamin yaratadi. Shu nuqtai nazardan, ma’naviy rivojlanishning ijtimoiy-falsafiy asoslari yangi O‘zbekistonni barpo etish strategiyasining ajralmas qismiga aylanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 2016 yil 14 sentabrdagi «Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida»gi Qonuni.
2. https://yuz.uz/uz/news/yangi-ozbekiston-bosib-otayotgan-yol Muqaddas O‘rozaliyeva,Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputati.
3. https://iiv.uz/news/yangi-ozbekiston-demokratik-ozgarishlar-keng-imkoniyatlar-va-amaliy-ishlar-mamlakatiga-aylanmoqda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning “Yangi O‘zbekiston” gazetasi bosh muharriri Salim Doniyorovning savollariga javoblari
4. http://pravacheloveka.uz/oz/news/yangi-ozbekistonning-barpo-bolishi-islohotlarning-birinchi-bosqichi-natijalari-va-keyingi-taraqqiyot-vazifalariBobur Bekmurodov,“Yuksalish” umummiliy harakati raisi.
5. Шарафутдинович К.С. (2023). Необходимость интеграции процессов экологического образования и обучения в обеспечении стабильности экотуризма в Узбекистане. Лучший журнал инноваций в науке, исследованиях и разработках, 2 (10), 230–233. Получено с https://www.bjisrd.com/index.php/bjisrd/article/view/690.
6. Хамраев Сардорбек Шарафутдинович (2022). O‘zbekistonda ekoturizm barqarorligini ta’minlashda ekologik ta’lim va tarbiya jarayonlarini integrationsyalash zarurati. Восточный ренессанс: Инновационные, образовательные, естественные и социальные науки, 2 (12), 524-528.